

Oponentský posudek
diplomové práce Tomáše Berky
Práce a význam zdravotních klaunů

Diplomová práce Tomáše Berky se logicky opírá o jeho třináctiletou osobní zkušenost klaunské práce v nemocnicích a o nutné vzdělání, které s touto prací souvisí. „V minulosti jsem absolvoval řadu seminářů v ČR, v Rakousku (International School of Humour ve Vídni) a vlastním certifikaci pro Zdravotní klaunování z berlínské univerzity Steinbeis Hochschule Berlin“, píše na s.1. Práce je široce rozvržena a mapuje problematiku od historických souvislostí vzniku zdravotních klaunů v České republice přes organizační strukturu, pojmenovávání typů aktivit zdravotních klaunů, specifik jejich práce až po způsoby financování.

V Úvodu nás stručně seznamuje s osobní cestou ke klaunskému účinkování ve zdravotnických zařízeních a stručně pojmenovává ambice diplomové práce. Na počátku svých následných zkoumání si vymezuje pojem zdravotní klaun, stručně hovoří o klaunech z historického hlediska a začne se zabývat typologií klaunů, v rámci které považuje zdravotního klauna za nový typ – touto problematikou se bude dále ještě ve své práci zabývat a bylo by dobré, kdyby nás na to na tomto místě upozornil, jinak úvahy zde působí poněkud stručně (a mohlo by to vypadat, že odbytě) – pro uvedení do problematiky ale postačují. Kapitola Pohled do historie následně vytváří jakýsi nutný most k zásadní velké kapitole, kterou je zkoumání práce organizace Zdravotní klaun o.p.s. Tato organizace je zakládající, největší, zastřešující organizací u nás s mezinárodními vazbami a popis jejích aktivit a aktivit jejich zdravotních klaunů tvoří jádro celé diplomové práce.

Tato část začíná kapitolkou o zakládající osobnosti zdravotního klaunství (nejen) v Čechách, Američanu Garym Alvenu Edwardsovi, talentovaném umělci a entuziastovi, který počátky práce organizace financoval z vlastních úspor. Začínal sám v roce 1998 a jeho aktivita vedla nakonec k tomu, že v roce 2015 „86 profesionálních klaunů odehrálo ve 14 krajích a 64 nemocnicích dohromady 3 284 pravidelných klauniád pro děti a 270 klauniád pro seniory. Dalších 172 návštěv se uskutečnilo v rámci projektu NOS. Proběhlo celkem 11 realizací Cirkusu Paciento, 20 vystoupení Kutálky, 300 rozdaných Košů v rámci projektu Koš plný humoru, 14 návštěv v domácnosti a 12 návštěv hospiců.“ (s. 8-9) V dalších kapitolkách se zabývá organizační strukturou, vzděláváním klaunů (na úrovni národní a mezinárodní), coachingem, jejich etickým kodexem atd. Systém neustálého vzdělávání a reflexí práce je nezbytný vzhledem ke specifikám prostředí, v němž se zdravotní klauni pohybují a úkolům, které v něm naplňují.

Citoval jsem zde výsledky z roku 2015, abych upozornil na další část práce, která se zabývá blíže typy aktivit zdravotních klaunů (Přezůvky máme, NOS! = Na operační sál!, Kutálka, Cirkus

Paciento, Koš plný humoru, Humor pro dříve narozené apod.) – je na ní vidět, jak jsou aktivity důsledně budovány, reflektovány a rozvíjeny, v konečném důsledku nám to pak ukazuje míru vědomé připravenosti aktivit klaunů v nemocničním prostředí, na jejich podkladě je teprve možné rozvíjet klaunskou improvizaci.

Dobře tu začíná kombinovat poznatky z odborné literatury s vlastními postřehy a pomalu se tu začínají objevovat i konkrétní příklady z praxe (např. s.19). Za sebe musím říci, že teprve v nich a z nich vycházejících úvahách nacházím nejpodstatnější přínos diplomové práce. Popisy organizační struktury apod. jsou jistě jinde dohledatelné a zřejmě mohou být i součástí např. jiných diplomových prací na toto téma, z nichž diplomant také ve své práci cituje.

Velmi mne zaujala podrobně zpracovaná kapitola Humor pro dříve narozené. Zdravotní klauny si máme tendenci spojovat především s dětskými odděleními nemocnic a pojem geriatrický klaun jsem, přiznám se, dosud neslyšel. V rámci dané specializace se pak zde velmi „ilustrativně“ rozvíjí specifika práce, vycházející z poznávání prostředí, ontogenetických a medicínských daností, vznikání speciálních klaunských postav (turista, barová zpěvačka apod.), specifika budování kostýmu atd., nakonec je vše dokumentováno na příkladu z vlastní praxe (pan Láďa a telefon, s.30).

Následuje kapitola Zdravotní klauniády pro děti, v níž je opět podrobně popisovány strategie rozvoje působení klaunů na dětské pacienty, ale opírá se i o práce, které se zabývají přínosem klaunských návštěv na dětských odděleních (Mgr. Vlčková, s.38). A tento přínos zde diplomant za sebe formuluje takto: „Určitá podoba a přítomnost negativních emocí je ve stavu probíhající nemoci přirozeným doprovodným jevem, stejně jako je lidem vlastní se radovat, smát se a být šťasten. Po radosti a pozitivních emocích touží většina z nás, přičemž klauni v nemocnicích mají za cíl přehodit výhybku z oné negativní koleje na tu pozitivní, optimistickou či smířlivou.“ (s.39)

Dále se Berka ve své diplomové práci zabývá hlouběji specifiky klauniády, klaunství (což započal již v jejím úvodu) a zajímavě studuje typologii klaunů, přirovnává některé rysy „rodeových klaunů“ ke klaunům nemocničním a nakonec se dobírá toho, že: „že postava nemocničního klauna, jakožto klauna spjatého se zdravotnickou profesí (doktor, sestra atd.), je typem Charakterního klauna, stejně jako je tomu v případě Klauna rodeového. Společné s Rodeo klaunem je i sledování více misí, kde jednou z nich je pobavit, odreagovat, přivést pacienty a rodiče na jiné myšlenky, ale zároveň tou vyšší misí je stimulovat pozitivní emoce, působit kladně na psychiku a tím napomoci rychlejšímu zlepšení zdravotního stavu.“ (s.44) A dále říká: „Jestliže připustíme, že pro svou popularitu, zastoupení a historii je v USA a Kanadě Rodeový klaun považován za samostatný klaunský typ, můžeme odvážně říct, že nemocniční klauni tak vytvářejí koncept nové klaunské postavy, která je svébytným typem klauna a zaslouží si vlastní postavení v rámci typologie.“ (s.45) Myslím, že zde můžeme s Berkou souhlasit.

Zajímavě se zde pak zabývá i jistými specifiky talentových předpokladů nemocničního klauna a v náznaku i spornou otázkou zpětného působení klaunem vytvářené postavy na civilní život herce-klauna.

A dále popisuje další specifika práce zdravotního klauna, jako je kostým (základem je červený nos a bílý plášť), charakter klauna (na s.50-51 píše: „Při budování klaunské postavy je hledán autentický a zároveň uvěřitelný klaunský charakter každého z „protagonistů“. Bytostná přítomnost herce v postavě je neoddělitelná – tvorba postavy neprobíhá zadáváním charakterových a popisných rysů zvnějšku, ale vždy se hledá a ukotvuje zevnitř.“), vztahy klaunských postav („dvojčata“ nebo „nadřízený – podřízený“ = „jednička“ a „dvojka“, na s.53: „Osobně rozlišuji dvě pozice Dvojek. Dvojky, které potřebují, aby byly „vybízeny k akci“ a ty které musejí být „od akce brzděny“.), domluvou mezi dvojicí klaunů před výstupem atd. atd.

Musím zde říci, že řada herců a režisérů, kteří se shlížejí v commedii dell'arte a v klauniádách, by si měla přečíst tuto diplomovou práci, aby si uvědomili celou škálu nutného předběžného studia, „vybavení“, které musí herec-klaun mít pro úspěšnou realizaci klauniády. Úspěšnost klauna je měřena reakcemi a spoluprací publika. U zdravotního klauna to vše platí dvojnásob.

(Na okraj: S působením zdravotních klaunů v dětské nemocnici v Brně mám ty nejlepší zkušenosti.)

Diplomová práce Tomáše Berky je psána odpovídajícím odborným jazykem, zpracovává jak odbornou literaturu, tak vlastní zkušenosti, dobírá se zobecnění. Má dostatečný rozsah a je vybavena odpovídajícím poznámkovým aparátem. Z mluvnického hlediska se vyskytují občasné chyby v interpunkci a drobné překlepy. Někdy se objeví chyba ve formátu textu. Tyto chyby však nejsou zásadního rázu.

Navrhuji práci k obhajobě s hodnocením A.

Otázky k obhajobě:

1. Mluvíte o specifikách zdravotních klauniád pro děti a dříve narozené. Proč se nemluví o zdravotních klauniádách pro dospělé?
2. Jak osobně vnímáte možná nebezpečí zpětného působení klaunovy postavy a jeho klaunského jednání na civilní život herce-klauna?